

Research Paper**Deconstructing the Discursive Signifiers of Reformists in the Literature of the Media of the Primitives of the Islamic Republic of Iran (From 2009 to the Present)*****Yaser Bahrami Chegeni¹ Ali Ahmadi Zadeh² **

1. Ph.D. Student, Iranian Social Issues, University of Tehran, Tehran, Iran
2. M.A., Political Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

DOI: <https://doi.org/10.22034/ipsa.2025.551>

Receive Date: 27 July 2025

Revise Date: 30 September 2025

Accept Date: 02 November 2025

©2021 by the authors, Licensee IPSA, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Extended Abstract**Introduction**

Iran's post-revolution political landscape has been characterized by a continuous struggle for hegemony between competing discourses. This study analyzes how the Principalist discourse deconstructs the core signifiers of its rival Reformist discourse—such as freedom, democracy, and civil society—in its media literature from 2009 to 2023. Following the emergence of Reformism in 1997, which revived these marginalized concepts, Principalists have systematically engaged in "othering" and deconstruction. They frame Reformist ideals not as complementary to the revolution but as oppositional, leveraging their media outlets to delegitimize the rival. The 2009 presidential election crisis was a pivotal turning point, intensifying this discursive confrontation. This research investigates the specific mechanisms Principalists employ in their media to deconstruct Reformist signifiers, thereby reinforcing their own hegemony, stabilizing their identity by casting Reformists as a threatening other, and marginalizing the opposition within Iran's political structure.

Methodology

This study employs Laclau and Mouffe's post-structuralist discourse theory to analyze how Principalist media deconstructs Reformist discourse. Using purposive sampling, 26 articles from key outlets like Kayhan and Fars (2009-2023) were selected through maximum variation and intensity strategies. Data collection involved library research of texts criticizing Reformism. Analysis focused on concepts like nodal points and antagonism until theoretical saturation was achieved, examining the deconstruction of key Reformist signifiers.

Results and Discussion

Analysis of 26 Principalist media articles reveals a systematic deconstruction of Reformist discourse through six key mechanisms:

- 3.1. Hypocrisy: Reformists are accused of inauthentic, performative activism, instrumentally using revolutionary values like freedom for public support without genuine commitment, demonstrating intellectual-political indiscipline.
- 3.2. Soft Overthrow: The discourse portrays Reformists as a subversive current seeking system overthrow under reform, citing the 2009 elections as a foreign-directed velvet revolution and aligning with external pressures.
- 3.3. Betrayal: Reformists are accused of organized collaboration with foreign enemies (e.g.,

* Corresponding Author:**Yaser Bahrami Chegeni, Ph.D.**E-mail: yaser.bahrami.ch@ut.ac.ir

CIA), receiving support to weaken the system, with actions like post-2009 referendum calls seen as direct treachery.

3.4. Hidden Secularism: They are framed as agents promoting secularism, gradually eroding religious foundations by attacking "religious government" and opposing Velayat-e Faqih, thus conflicting with political Islam.

3.5. Systemic Elitism: Reformists are depicted as representing bourgeois interests, indifferent to social justice and the dispossessed, promoting economic liberalism and deepening class divisions.

3.6. Discursive Anomie: The current is characterized by a lack of coherent identity, constant positional shifts, and opportunistic behavior, confirming a state of discursive anomie and an inability to attract public opinion.

In summary, the Principalist discourse frames Reformism as an opportunistic, unstable phenomenon structurally defined by hypocrisy, subversion, and betrayal.

3.7 Key Discursive Constructs in Principalist Deconstruction

The six mechanisms operate within a broader discursive framework. The following table summarizes the key theoretical concepts from Laclau and Mouffe and their application in the Principalist deconstruction of Reformist discourse:

Table 1: Key Discursive Constructs in Principalist Deconstruction of Reformist Discourse

Theoretical Concept	Function in Deconstruction	Concrete Example	Analytical Elaboration
Nodal Point	Velayat-e Faqih serves as the point of partial fixation of meaning.	Critiquing anti-Velayat-e Faqih slogans during the 2009 events.	Becomes a transcendental signifier; any critique is interpreted as exiting the legitimate discursive field of the system.
Floating Signifiers	Negative redefinition of concepts like freedom (to liberalism) and justice (to bourgeois justice).	Associating Reformists' concept of freedom with moral decadence and liberation from religious constraints.	Meaning is fixed by chain of equivalence linking these signifiers to a Western/alien discourse.
Antagonism	construction of an impermeable Us/Them frontier	Depicting Reformists as agents of foreign conspiracies and the essential "Other".	Creates an ontological boundary that necessitates the rejection of the Other for the self-definition of the Principalist discourse.
Political Myth	Narrative of Revolution in Danger to mobilize supporters and create temporal unity.	Linking Reformists to a project of Andalusization (cultural conquest) or a foreign-orchestrated "soft overthrow".	Places the rival's actions within a tragic narrative of victimhood and betrayal, making rational defense difficult and mobilizing emotions.
Empty Signifier	Velayat-e Faqih becomes a symbol that unifies different demands and identities within the Principalist camp.	Mobilizing diverse supporters under the banner of defending the System and Revolution against the Reformist threat.	Allows for the hegemonization of the discourse by representing a universal, though empty, ideal.

Conclusion

This research demonstrated that the Principalist discourse in the Islamic Republic of Iran, from 2009 to 2023, utilized discursive mechanisms such as the deconstruction of Reformist discourse signifiers to establish its hegemony in the political sphere. This process occurred

through the negative redefinition of core Reformist concepts like freedom, democracy, civil society, and human rights in Principalist media literature. The data analysis indicates that Principalists, by employing discursive deconstruction and truth-determination mechanisms within their own discourse, including the nodal point, floating signifiers, antagonism, hegemony, and political myth, represented the Reformist discourse as a threat to revolutionary identity and national security. One of the most important findings of this research is the identification of six key themes in the deconstruction of the Reformist discourse by Principalists: Hypocrisy, Soft Overthrow, Betrayal of the Political System, Hidden Secularism, Systemic Elitism, and Discursive Anomie. By highlighting these themes, Principalists attempted to introduce Reformists as a current lacking independent identity, dependent on foreign powers, and opposed to revolutionary values. From a political perspective, the deconstruction of Reformist discursive signifiers in Principalist media literature has led to the systematic marginalization of this discourse within the political structure of the Islamic Republic of Iran. This process has weakened the position of Reformists as a legitimate alternative, restricted the space for critique and dialogue, and strengthened the exclusive Principalist discourse. Consequently, not only has the possibility of constructive interaction between the two discourses diminished, but the political rift in society has deepened, and the capacities for intra-systemic reform have been weakened. This research also shows that analyzing the discourse of political media can lead to a better understanding of political conflicts and the formation of hegemony in societies. The theoretical framework of Laclau and Mouffe provided a robust tool for deconstructing the complex layers of meaning production, identity boundary drawing, and the relentless struggle for hegemony in the competitive political space of Iran

Keywords: Reformists, Principalists, Media Representation, Discourse Analysis, Deconstruction, Laclau and Mouffe

References

- Ansari, M., & Hemmatinejad, N. (2020). "Conceptual Evolutions of the Revolutionary Matter in the Reformist Discourse". **Political Thought in Islam**, 7(23), 105-140. [In Persian]
- Anbarloei, M. K. (December 12, 2017). "The Relation of Reformists with Ethics, Justice and Freedom!". **Tasnim News Agency**. In: <https://www.tasnimnews.com/fa/news/>. [In Persian]
- Badamchian, A. (August 21, 2022). "Reformism is Dead and Gone / The Era of Conventional Principlism Has Also Ended". **Khabar Online**. In: <http://khabaronline.ir/xj9cw/>. [In Persian]
- Banuazizi, A. (2000). "Socio-Psychological Approaches to Political Development". In: **Understanding Political Development**, Edited by Myron Weiner and Samuel Huntington, Tehran: Research Institute for Strategic Studies. [In Persian]
- Brubaker, Rogers Cooper, Frederic, (2000). "Beyond Identity", **Theory and Society**, 29, 1-47. <https://doi.org/10.1023/A:1007068714468>.
- Eskandari Nasab, M., & Jalaipour, H. R. (2019). "Analysis of the Representation

Method of Reformists in the Principlist Discourse; (Case Study: Kayhan Newspaper Articles during the 2015 [Esfand 1394] Elections)". **Sociology of Culture and Art**, 1(1), 122-147. [In Persian]

Hazeri, A. M., Irannejad, E., & Mehraein, M. (2011). "The Discourse of Islamic Reformism in Iran after the Revolution". **Social Sciences Encyclopedia**, 3(1), 109-151. [In Persian]

Hosseinizadeh, S. A., & Hosseinizadeh, S. M. A. (2014). "The Issue of Freedom in the Two Discourses of Principlism and Reformism". **Sepehr-e Siyasat**, 1(1), 61-158. [In Persian]

Howarth, D. (2000). **Discourse**, England: Open University Press.

Howarth, D. (2019). **Discourse**, (R. Ghasemi, Trans.). Tehran: Andisheh Ehsan. [In Persian]

Haji Heidari, H. (December 30, 2014). "The Instructive Demise of Reformism". **Tasnim News Agency**. In: <https://www.tasnimnews.com/fa/news>. [In Persian]

Habibi, M. N. (October 17, 2018). "Greed for Power Separated Karroubi from the Combatant Clergy Association / They Dragged Karroubi into the Arena of Combat against the System". **Fars News Agency**. In: <https://www.farsnews.com/news/13970725000576/>. [In Persian]

Habibi, M. N. (August 12, 2018). "Reformists are Directly Responsible for the Country's Problems". **Mehr News Agency**, In: <https://www.mehrnews.com/news/4372262> [In Persian]

Jorgensen, M. W., & Phillips, L. J. (2002). **Discourse analysis as theory and method**, SAGE Publications.

Khazarian, A. (November 5, 2014). "The Identity Crisis of Reforms and an Inquiry into the Approach Selection of Reformists". **Tasnim News Agency**. In: <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1393/08/14/>. [In Persian]

Khabar Online (February 8, 2023). In: <http://khabaronline.ir/xjJ4K/>. [In Persian]

Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). **Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics**, London: Verso Publications.

Laclau, E. & Mouffe, C. (1990). **New Reflections on the Revolution of our time**, London: Verso Publications.

Laclau, E. & Mouffe, C. (2000). **Contingency, Hegemony**, London: Verso Publications.

- Laclau, E & Mouffe, C. (2001). **Hegemony and strategy**, Second edition, London: Verso Publications.
- Laclau, E. (2005). **On populist reason**, London: Verso Publications.
- Laclau, E. (1996). **Emancipation(s)**, London: Verso Publications.
- Mehr News Agency** (August 12, 2018). In: <https://www.mehrnews.com/news/4372262>. [In Persian]
- Mohammadi, M., Maghsoudi, M., & Tohidfam, M. (2024). "Political Development in Iran after the Islamic Revolution in the Light of the Two Iranian-Islamic and Modern Discourses". **Political Science Research**, 19(4), 121-150. doi: 10.22034/ipsa.2025.525. [In Persian]
- Mohammadpour, A. (2013). **Qualitative Research Method, Anti-Method 2**. Tehran: Sociologists Publications. [In Persian]
- Mokramipour, M. B., Dashti, F., & Mirzaei, B. (2022). "A Study of Post-Revolution Discourses in Iran (1979-2013)". **Political Science Encyclopedia Quarterly**, 3(7), 28-50. [In Persian]
- Mirzaei, M., & Rabani Khorasgani, A. (2015). "Analysis of the Confrontation between the Principlist and Reformist Discourses in the 10th Presidential Election". **Applied Sociology**, 26(4), 45-68. [In Persian]
- Mouffe, C. (2005). **On the political**, London: Routledge Publications.
- Norval, A. J. (1996). **Deconstructing apartheid discourse**, London: Verso Publications.
- Razmjoo, H. (August 24, 2018). "Reformist Concerns from Word to Action". **Javan Online**. In: <http://www.javanonline.ir/003vWm/>. [In Persian]
- Rohani, S. H. (2009). "The Hypocrite Reformists; Essays on the Intellectual Roots of the Claimants of Reformism in the Last Three Decades". **15 Khordad Quarterly, Iranian Contemporary History Research Domain**, (22), 123-181. [In Persian]
- Shariatmadari, H. (July 7, 2011). "Khatami, Karroubi and Mousavi are Living Fossils". **Farda News**. In: <https://www.fardasnews.com/fa/tiny/news-154089/>. [In Persian]
- Shariatmadari, H. (July 7, 2011). "Khatami, Karroubi and Mousavi are Living Fossils". **Fars News Agency**. In: <https://www.farsnews.com/news/9004170091/>. [In Persian]
- Shariatmadari, H. (February 8, 2023). "Repeating the Claim of the Meeting between Khatami and Soros / Shariatmadari: I Will Submit the Remaining Documents to the Open Court Session". **Khabar Online**. In:

- <http://khabaronline.ir/xjJ4K>. [In Persian]
- Sariolghalam, M. (2021). **Research Methods in Political Science**, (14th Ed.). Tehran: Farzaneh Rooz. [In Persian]
- Seddigh, M. E., Habibi, A., & Keshishian Siraki, G. (2019). "A Comparative Study of the Signifiers of Reformist and Principlist Discourses in the 6th and 7th Islamic Consultative Assembly of Iran". **Iranian Monthly Journal of Political Sociology**, 2(2), 218-245. [In Persian]
- Taherzadeh Koozani, S. M., Nouri, H., & Alizadeh, R. (2023). "A Postcolonial Reading of Identity in Mohammad Mosaddegh's Thought; With an Emphasis on Deconstruction Method". **Political Science Research**, 18(3), 199-234. doi: 10.22034/ipsa.2023.494. [In Persian]
- Torfin, J. (1999). **New theories of discourse: Laclau, Mouffe and Žižek**, Oxford: Blackwell.
- (November 30, 2014). "Does Proving the Distance of Reformists from Imam Khomeini Need Confirmation or Denial from People like Saharkhiz?". **Raja News**. In: <http://www.rajanews.com/news/>. [In Persian]
- (May 25, 2022). "Reformists Were Not Aligned with the Intellectual Foundations of the Revolution from the Beginning / The Discourse of the Left Was Produced at the Base". **Khabar Online**. In: <https://khabaronline.ir/xhTPp>. [In Persian]
- (August 24, 2022). "Extremists Claiming to be Reformists Have Gone from Being Lackeys of America to Mercenaries of Israel". **Kayhan News Agency**. In: <https://kayhan.ir/0012Yw>. [In Persian]
- (August 25, 2010). "At First I Didn't Understand Why People Call Reformists Hypocrites". **Mag Iran**. In: <https://www.magiran.com/article/211324>. [In Persian]
- (September 15, 2018). "Reformists are More Royalist than the King". **Etemad Website**, No. 4184. In: <http://www.etemadnewspaper.ir/fa/Main/Detail/109843/>. [In Persian]
- (June 17, 2018). "From Where Was This Statement Dictated?!". **Fars News Agency**. In: <https://www.farsnews.com/news>. [In Persian]
- (October 28, 2018). "Rereading the Insults of Reformists towards Religious Authority and Marja'iyah: From Are People Monkeys to Practice Taqlid?! To Attaching the Lie of an Economic Corruptor to Marja'iyah". **Raja News**. In: <http://www.rajanews.com/news/>. [In Persian]
- (July 27, 2009). "Write Treason", Read "Interaction!". **IRNA News Agency**. In:

<http://www.irna.ir/x3hhdh>. [In Persian]
(October 30, 2014). "Enemies Express Their Corruption in the Form of Reformism / Instrumental Reforms are like Soft War". **Tasnim News Agency**. In: <https://www.tasnimnews.com/fa/new>. [In Persian]
(September 11, 2017). "Khatami Has the Courage to Turn on the First Light". **Farda News**. In: <https://www.fardanews.com/fa/news/722579/>. [In Persian]
(June 5, 2015). "Which Behavior of the Claimants of Reformism is Compatible with the Imam's Line?". **Raja News**. In: <http://www.rajanews.com/news/213879>. [In Persian]
(August 16, 2018). "Kayhan's Documented Report on the Cynical View of Reformists towards Rouhani; Self-Revelation of the Claimants of Reform". **Kayhan News Agency**. In: <https://fa.shafaqna.com/news/613128/>. [In Persian]
(March 7, 2018). "The Veil Fell from the Face of Hypocrisy / The Coordinated Assault of the Claimants of Reforms on Islamic Values". **Kayhan News Agency**. In: <https://kayhan.ir/00xlj>. [In Persian]
(June 3, 2013). "What Did the Intellectuals Do During the Reform Era?". **Tasnim News Agency**. In: <https://www.tasnimnews.com/fa/news>. [In Persian]
(February 9, 2017). "When the Gentlemen Remember the Spirit of Jihad and Self-Sacrifice". **Farda News Website**. In: <https://www.fardanews.com/fa/news/627027>. [In Persian]

واسازی دال‌های گفتمانی اصلاح‌طلبان در ادبیات رسانه‌ای اصول‌گرایان جمهوری اسلامی ایران (از سال ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۲)

* یاسر بهرامی چگنی^۱ ID، علی احمدی‌زاده^۲ ID

۱. دانشجوی دکتری، مسائل اجتماعی ایران، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، دانشگاه تهران، ایران

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

لینک گزارش نتیجه مشابهت‌یابی: <https://www.samimnoor.ir/view/fa/SimilarityResult7?ItemID=24101067551/2%>
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1735790.1404.20.3.2.7>

چکیده

پژوهش حاضر با استفاده از چارچوب نظری لاکلاو و موفه، واسازی دال‌های گفتمانی اصلاح‌طلبان (مانند توسعه سیاسی، دموکراسی، و جامعه مدنی) در رسانه‌های اصول‌گرای ایران را از سال ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۲ تحلیل کرده است. پرسش اصلی این است که «گفتمان اصول‌گرایی، چگونه و با چه سازوکارهایی به واسازی دال‌های گفتمانی اصلاح‌طلبی در ادبیات رسانه‌ای خود اقدام می‌کند؟» فرضیه پژوهش بر این مبناست که «اصول‌گرایان با استفاده از سازوکارهایی مانند دال مرکزی «ولایت فقیه»، ضدیت‌سازی، و اسطوره‌پردازی، از گفتمان رقیب مشروعیت‌زدایی، و هژمونی خود را تقویت می‌کنند». با روش تحلیل گفتمان پسا‌ساختارگر، ۲۶ مقاله منتشرشده در رسانه‌های اصول‌گرا (مانند کیهان، تسنیم، فارس، و...) به روش نمونه‌گیری هدفمند با بیشترین تنوع و شدت انتخاب شد. داده‌ها با تمرکز بر مفاهیمی مانند دال مرکزی، دال شناور، ضدیت، و اسطوره‌سازی سیاسی، تا رسیدن به اشیاع نظری تحلیل شدند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اصول‌گرایان، گفتمان اصلاح‌طلبی را با شش سازوکار کلیدی، واسازی کرده‌اند: نفاق‌پیشگی، براندازی نرم، خیانت به نظام، سکولاریسم پنهان، اشرافی‌گری، و آنومی گفتمانی. تمایز این پژوهش در تمرکز بر بازنمایی رسانه‌ای گفتمان رقیب است؛ به گونه‌ای که واسازی دال‌های گفتمانی اصلاح‌طلبان در ادبیات رسانه‌ای اصول‌گرایان، به حاشیه‌رانی نظام‌مند این گفتمان در ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران انجامیده است. این فرایند، موجب تضعیف جایگاه اصلاح‌طلبان، به‌عنوان یک بدیل مشروع، محدودسازی فضای نقد و گفت‌وگو، و تقویت گفتمان انحصاری اصول‌گرایی شده است؛ در نتیجه، نه تنها امکان تعامل سازنده بین دو گفتمان کاهش یافته، بلکه شکاف سیاسی در جامعه عمیق‌تر، و ظرفیت‌های اصلاح درون‌سیستمی تضعیف شده است.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۱۱

نوع مقاله: پژوهشی

واژگان کلیدی:

اصلاح‌طلبان،
اصول‌گرایان، بازنمایی
رسانه‌ای، تحلیل
گفتمان، واسازی

* نویسنده مسئول:

یاسر بهرامی چگنی

پست الکترونیک: yaser.bahrami.ch@ut.ac.ir

مقدمه

عرصه سیاسی ایران، پس از انقلاب اسلامی، همواره عرصه رقابت و تقابل گفتمان‌های گوناگون برای کسب هژمونی بوده است. در این درگیری‌های دائمی، گفتمان‌های رقیب از راهبردهای گفتمانی کلیدی‌ای مانند «غیریت‌سازی» و «واسازی» گفتمان مقابل بهره می‌گیرند. هدف این راهبردها، برساخت هویت خودی منسجم و مطلوب، مشروعیت‌زدایی از رقیب، و هموار کردن عرصه برای پذیرش و سلطه گفتمان خود است (قیصری و قربانی، ۱۴۰۲، ۴۷-۴۶). نمونه آشکار این فرایند، شکل‌گیری و تثبیت گفتمان اسلام فقاهتی، به‌عنوان گفتمان مسلط، در دهه نخست انقلاب بود که با به‌حاشیه راندن گفتمان‌های رقیب (مانند گفتمان مارکسیستی و ملی‌گرا) همراه شد. این گفتمان با تکیه بر دال مرکزی «ولایت فقیه»، فقه سنتی، شبکه‌های انقلابی قدرتمند، و نهادهایی چون مساجد و حسینیه‌ها، توانست هژمونی خود را تحکیم بخشد (بنوعزیزی، ۱۳۷۹، ۳۴۵). با این حال، تحولات سیاسی-اجتماعی پس از آن، به‌ویژه پس از انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۱۳۷۶ و پیروزی سیدمحمد خاتمی، سبب ظهور و قدرت‌گیری یک گفتمان رقیب جدی، یعنی گفتمان اصلاح‌طلبی، شد. اصلاح‌طلبان با احیای دال‌ها و مفاهیمی چون آزادی، حقوق بشر، جامعه مدنی، توسعه سیاسی، و دموکراسی -که به‌زعم آنان در سال‌های نخستین پس از انقلاب به حاشیه رانده شده است- بر ضرورت تنش‌زدایی در سیاست خارجی و تقویت نهادهای جامعه مدنی در عرصه داخلی تأکید کردند (حاضری و دیگران، ۱۳۹۰، ۱۲۳). گفتمان مسلط و جریان رقیب اصول‌گرا، این احیای فعالانه مفاهیم و معرفی دال‌های گفتمانی جدید را نه به‌مثابه تداوم یا تکمیل آرمان‌های انقلاب، بلکه بیشتر به‌عنوان تعبیرهایی مغایر با روح و اصول انقلاب اسلامی، تفسیر و بازنمایی کردند. اصول‌گرایان، برداشت اصلاح‌طلبان از مفهوم محوری اصلاحات را نشانه‌ای از مخالفت پنهان یا آشکار با انقلاب و در تناقض بنیادین با آن به‌شمار می‌آوردند؛ درحالی‌که خود اصلاح‌طلبان، بر پیوند ذاتی و ضروری اصلاح و انقلاب پای می‌فشردند (انصاری و همتی‌نژاد، ۱۳۹۹، ۱۰۶).

این تقابل گفتمانی بنیادین میان دو جریان اصلی، فضای سیاسی دهه‌های اخیر ایران را شکل داده و بر سرنوشت رویدادهای مهمی چون انتخابات ریاست‌جمهوری و مجلس تأثیرگذار بوده است. در این منازعه دائمی برای هژمونی، گفتمان اصول‌گرایی، به‌عنوان یکی از طرفین اصلی و اغلب مسلط، برای به‌حاشیه راندن، طرد، و تضعیف گفتمان رقیب اصلاح‌طلب، پیوسته از راهبرد واسازی دال‌ها و مفاهیم محوری آن گفتمان در عرصه عمومی بهره می‌گیرد. رسانه‌های تحت کنترل

یا همسو با اصول‌گرایان، به‌عنوان ابزارهای اصلی این مشروعیت‌زدایی گفتمانی عمل می‌کنند. رویدادهای سال ۱۳۸۸، نقطه عطف تعیین‌کننده‌ای در تشدید این تقابل و تحول در شیوه‌های و اساسی به‌شمار می‌آیند. این رویدادها که با چالش گسترده در مشروعیت انتخابات و اعتراضات مردمی همراه بود، فضای سیاسی را به‌شدت قطبی کرد و این فرصت و ضرورت را به گفتمان اصول‌گرا داد تا بنیان‌های گفتمانی اصلاح‌طلبان را با شدت و نظام‌مندی بیشتری و اساسی کرده و آن‌ها را نه‌تنها به‌عنوان رقیب سیاسی، بلکه به‌عنوان تهدیدی برای ثبات نظام و انحراف از مسیر انقلاب، بازنمایی کند. پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که «گفتمان اصول‌گرایی، چگونه و با چه سازوکارهای گفتمانی و رسانه‌ای مشخصی، اقدام به و اساسی دال‌های محوری گفتمان اصلاح‌طلبی در ادبیات رسانه‌ای خود در بازه زمانی پس از بحران ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۲ می‌کند؟» بررسی این فرایند پیچیده و اساسی که بی‌تردید پس از ۱۳۸۸، شکل‌های جدیدی به خود گرفته است، از چند جهت دارای اهمیت است: نخست، به درک عمیق‌تر استراتژی‌ها و تاکتیک‌های گفتمانی اصول‌گرایان در راستای مشروعیت‌زدایی از رقیب و تثبیت هژمونی خود کمک می‌کند؛ دوم، روشن‌کننده نحوه بازنمایی، تحریف، یا تخلیه معنا از دال‌های گفتمان اصلاح‌طلبی در رسانه‌های این جریان است؛ سوم، نشان می‌دهد که چگونه این و اساسی، در خدمت برساخت گفتمان اصلاح‌طلبی، به‌مثابه «دیگری» خطرناک، و هم‌زمان، تثبیت هویت و مرزهای گفتمان اصول‌گرایی قرار می‌گیرد. سرانجام، این پژوهش می‌کوشد تا نقش محوری رسانه‌های اصول‌گرا را به‌عنوان عرصه اصلی اجرای این راهبرد و اساسی، پس از یک بحران سیاسی بزرگ (۱۳۸۸) و در ادامه آن، واکاوی کند.

۱. پیشینه پژوهش

مطالعه گفتمان‌های سیاسی اصلاح‌طلبی و اصول‌گرایی در ایران، به‌ویژه تقابل و بازنمایی آن‌ها، یکی از موضوع‌های محوری در پژوهش‌های علوم سیاسی و جامعه‌شناسی در طول سال‌های اخیر بوده است. پژوهش‌های پیشین، ابعاد گوناگون این گفتمان‌ها را بررسی کرده‌اند؛ به‌عنوان نمونه، طاهرزاده کوزانی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «خوانش پسااستعماری هویت در اندیشه محمد مصدق؛ با تأکید بر روش و اساسی و چارچوب نظری پسااستعماری هومی‌بابا»، با تحلیل نامه‌های محمد مصدق، نشان داده است که در اندیشه مصدق، هویت‌های «خود» (ایرانی) و «دیگری» (غرب) نه ذاتی و یکپارچه، بلکه «دورگه» و آمیزه‌ای از

عناصر بومی و استعماری هستند.

پژوهش اسکندری نسب و جلایی پور (۱۳۹۸) نمونه عینی و ملموسی از روند واسازی و بازنمایی منفی گفتمان اصلاح طلبی در یک رسانه شاخص اصول گرا (کیهان)، حتی در بازه‌ای متأخر (۱۳۹۴) را ارائه می‌دهد.

حاضری و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش «گفتمان اصلاح طلبی اسلامی در ایران پس از انقلاب»، مفاهیم کلیدی‌ای مانند جامعه مدنی، قانون اساسی، و حکومت دینی را به عنوان ارکان گفتمان اصلاح طلبی شناسایی کرده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد، اندیشمندان این جریان، این مفاهیم را محور اندیشه سیاسی خود قرار داده‌اند.

پژوهش محمدی و همکاران (۱۴۰۳) چارچوب کلان‌تر و بستر تاریخی - گفتمانی‌ای را فراهم می‌کند که در آن، تقابل بین گفتمان‌های سیاسی در ایران (با عنوان‌های «ایرانی-اسلامی» و «مدرن») بررسی می‌شود. این تقابل در سطح خردتر و در عرصه رسانه‌ای، در قالب نزاع بین گفتمان اصول‌گرایی و اصلاح طلبی نمود و بروز می‌یابد.

میرزایی و ربانی خوراسگانی (۱۳۹۴) در «تحلیل تقابل گفتمان اصول‌گرایی و اصلاح طلبی در دهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری» نتیجه گرفته‌اند که اصول‌گرایی با نوآوری در مفصل بندی گفتمانی خود، موفق به کسب هژمونی شد؛ درحالی‌که اصلاح‌طلبان با تکرار مفصل بندی پیشین و عدم انطباق با «نظام دانایی» جامعه، نتوانستند بر ایستارهای جامعه سیطره یابند.

صدیق و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «مقایسه تطبیقی دال‌های گفتمان‌های اصلاح طلبی و اصول‌گرایی در مجلس ششم و هفتم» نشان داده‌اند که دال مرکزی اصلاح طلبی، مبتنی بر توسعه سیاسی، آزادی، نهادهای مدنی، تکثر رسانه‌ای، و تنش‌زدایی بین‌المللی و در مقابل، دال مرکزی اصول‌گرایی بر ولایت فقیه، جامعیت دین در سیاست، استکبارستیزی، و پافشاری بر آرمان‌های اولیه انقلاب استوار بود. آن‌ها بر ضرورت روزآمدسازی نظری هر دو گفتمان تأکید کرده‌اند.

انصاری و همتی نژاد (۱۳۹۸) در «تحولات مفهومی امر انقلابی در گفتمان اصلاح طلبی» دریافته‌اند که اصلاح‌طلبان، به جای تأکید صرف بر عدالت، بر مردم‌سالاری، آزادی، توسعه سیاسی، و حاکمیت قانون تمرکز کرده‌اند، بی‌آنکه از اصول انقلاب فراتر روند. مکر می‌پور و همکاران (۱۴۰۱) در «بررسی گفتمان دولت‌های پس از انقلاب» تأیید

کرده‌اند که گفتمان اصلاح‌طلبی، حول دال مرکزی مردم، دال‌هایی چون آزادی، قانون‌گرایی، دموکراسی دینی، حقوق بشر، و روابط بین‌المللی عادلانه را مفصل‌بندی می‌کند. اصول‌گرایی نیز با محوریت ولایت، دال‌هایی مانند عدالت، امنیت، ارزش‌ها، و مقابله با تهاجم فرهنگی را برجسته می‌سازد.

حسینی زاده و حسینی زاده (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «مسئله آزادی در دو گفتمان» نشان داده‌اند که اصول‌گرایان، آزادی را در چارچوب شریعت تفسیر می‌کنند، حال آنکه اصلاح‌طلبان، آزادی را زیربنای شریعت و مبنای مقبولیت آن می‌دانند.

در جمع‌بندی پیشینه پژوهش و در توضیح تمایز آن‌ها با پژوهش حاضر می‌توان گفت، پژوهش‌های پیشین (حاضری و همکاران، ۱۳۹۰؛ میرزایی و ربانی، ۱۳۹۴؛ صدیق و همکاران، ۱۳۹۸؛ انصاری و همتی‌نژاد، ۱۳۹۸؛ مکرمی‌پور و همکاران، ۱۴۰۱؛ حسینی‌زاده و حسینی‌زاده، ۱۳۹۳) با به‌کارگیری روش تحلیل گفتمان، شناخت عمیقی از مفاهیم پایه، تقابل‌ها، و تحولات درونی این دو گفتمان ارائه داده‌اند و ادبیات روشنی را برای تحلیل گفتمان فراهم کرده‌اند. باین‌حال، تمرکز غالب این پژوهش‌ها بر تحلیل خود گفتمان‌ها یا تقابل مستقیم آن‌ها بوده است. پژوهش طاهرزاده کوزانی و همکاران (۱۴۰۲) به‌لحاظ استفاده از «روش واسازی»، به‌عنوان یک روش تحلیل متن و تمرکز بر «ساختار شکنی هویت» و نشان دادن «دورگه بودن» آن، درک پیچیده‌تری از فرایند غیریت‌سازی ارائه داده است. این درک پیچیده در تقابل با رویکرد ساده‌انگارانه‌ای است که گفتمان اصول‌گرای رسانه‌ای در واسازی گفتمان اصلاح‌طلبی به‌کار می‌بندد؛ جایی که با فروکاستن گفتمان رقیب به دال‌های ثابت و منفی، سعی در نوعی دوگانه‌سازی سفت‌وسخت و غیریت‌سازی مطلق دارد؛ بنابراین، پژوهش حاضر اگرچه از چارچوب نظری متفاوتی (لاکلائو و موفه^۱) بهره می‌برد، اما در سطح روشی و در توجه به فرایندهای معناکاوی و شکستن انسدادهای گفتمانی، با مطالعه یادشده، همسو است. تفاوت اصلی این دو پژوهش این است که پژوهش حاضر، واسازی را نه در یک متن تاریخی، بلکه در گفتمان زنده و جاری رسانه‌های سیاسی معاصر و در بستر یک نزاع هژمونیک مشخص به‌کار می‌گیرد. پژوهش اسکندری‌نسب و جلالی‌پور نیز بر یک مقطع انتخاباتی خاص (۱۳۹۴) و یک رسانه (کیهان) متمرکز است؛ درحالی‌که پژوهش حاضر، با نگاهی کلان‌تر و با نمونه‌ای متنوع‌تر از رسانه‌های اصول‌گرا (شامل کیهان، تسنیم، فارس، و...) با تمرکز بر یک بازه

1. Laclau & Mouffe

زمانی طولانی مدت (از ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۲) انجام شده است. پژوهش محمدی و همکاران (۱۴۰۳) شکاف گفتمانی حاکم بر توسعه سیاسی را به شکل کلان‌ساختاری تحلیل کرده است؛ اما پژوهش حاضر با تمرکز بر رسانه‌های اصول‌گرا، سازوکارهای عینی و گفتمانی (برپایه چارچوب نظری لاکلائو و موفه) را نشان می‌دهد که این تقابل را در یک بستر زمانی مشخص (پس از ۱۳۸۸) و در برابر یک «دیگری» معین (گفتمان اصلاح‌طلبی) اجرایی، و بازتولید می‌کند؛ بنابراین، پژوهش حاضر با تمرکز بر بازنمایی و واسازی گفتمان اصلاح‌طلبی در ادبیات رسانه‌ای جریان اصول‌گرا از سال ۱۳۸۸ تا سال ۱۴۰۲، درصدد پر کردن شکافی مهم است: بررسی این موضوع که اصول‌گرایان، چگونه با استفاده از ابزار رسانه، دال‌ها و هویت گفتمانی رقیب (اصلاح‌طلبی) را بازنمایی، بساخت، و گاهی تخریب می‌کنند. این رویکرد (تحلیل بازنمایی رسانه‌ای یک گفتمان توسط گفتمان رقیب)، تمایز اصلی این پژوهش با مطالعات پیشین است.

۲. چارچوب نظری و مفهومی پژوهش

تحلیل گفتمان پساساختارگرا، به‌ویژه نظریه گفتمان ارنستو لاکلائو و شانتال موفه، چارچوب منسجمی برای فهم چگونگی شکل‌گیری هویت‌های سیاسی، تقابل‌های ایدئولوژیک، و تلاش برای هژمونیک شدن در عرصه عمومی ارائه می‌دهد. این نظریه برای پژوهش پیش‌رو بسیار راهگشاست؛ زیرا، به ماهیت تعارض‌آمیز، ناپایدار، و مبتنی بر تفاوت‌سازی هویت‌های سیاسی توجه دارد. نظریه گفتمان لاکلائو و موفه، به‌عنوان چارچوب نظری این پژوهش برگزیده شده است؛ چون، این نظریه با تمرکز بر مفاهیمی مانند گفتمان، دال مرکزی، دال شناور، ضدیت، و هژمونی، ابزار تحلیلی مناسبی را برای فهم چگونگی شکل‌گیری، تقابل، و تغییر معنا در عرصه سیاسی فراهم می‌کند. در این پژوهش، گفتمان نه به‌عنوان یک روش، بلکه به‌مثابه یک نظریه فهمیده می‌شود که برساخت اجتماعی واقعیت را از طریق مفصل‌بندی دال‌ها و مبارزه برای هژمونی تبیین می‌کند. در این بخش، مفاهیم کلیدی لاکلائو و موف با تأکید بر مفاهیمی همچون گفتمان، دال شناور و ناپایداری معنا، ضدیت، هژمونی و دال تهی و اسطوره سیاسی تشریح می‌شود.

۲-۱. گفتمان

مفهوم «گفتمان»، محور اصلی نظریه لاکلائو و موفه به‌شمار می‌آید. برخلاف رویکردهای سنتی که گفتمان را تنها بازتابی از واقعیت عینی یا بیان ایده‌ها می‌دانند، لاکلائو و موفه، آن را

به‌عنوان سازه‌ای تعریف می‌کنند که واقعیت اجتماعی را معنادار می‌سازد. گفتمان، نظامی از دال‌ها است که از طریق رابطه تفاوت‌هایشان با یکدیگر، معنا تولید می‌کنند. هیچ معنای ذاتی و ثابتی خارج از این نظام‌های گفتمانی وجود ندارد: «ما گفتمان را نه به‌عنوان یک موجودیت صرفاً زبانی، بلکه به‌عنوان ساختاری که هم زبان و هم کنش را دربر می‌گیرد، مفهوم‌سازی می‌کنیم. به‌بیان روشن‌تر، هر کنشی معنا دارد و هر معنایی متضمن کنش است (لاکلانو و موفه، ۱۹۸۵، ۱۰۸).

۲-۲. دال‌ها و دال مرکزی

دال‌ها واحدهای بنیادین گفتمان هستند (مانند کلمات، شعارها، نمادها). معنای یک دال، ذاتی نیست، بلکه از طریق تفاوت‌هایش با دال‌های دیگر در یک نظام گفتمانی به‌دست می‌آید. لاکلانو و موفه بر نقش دال مرکزی^۲ تأکید می‌کنند. دال مرکزی، دالی است که کارکرد تثبیت نسبی معنا را در یک گفتمان ایفا می‌کند و دال‌های دیگر، حول آن سازمان می‌یابند و معناهایشان تاحدی برپایه ارتباطشان با این دال مرکزی تثبیت می‌شود. لاکلانو می‌گوید: «دال مرکزی، نقطه ثقل نسبی در یک ساختار گفتمانی است که به تثبیت زنجیره دلالت کمک می‌کند (لاکلانو، ۲۰۰۵، ۱۳۴).

۲-۳. دال شناور و ناپایداری معنا

لاکلانو و موفه بر این نظرند که معنا هرگز کاملاً تثبیت شده نیست. دال‌ها ذاتاً «شناور^۳» هستند. این به‌آن معنا است که معنای دال‌ها می‌تواند در گفتمان‌های گوناگون یا حتی در رقابت‌های درون یک گفتمان تغییر کند و جابه‌جا شود (لاکلانو و موفه، ۱۹۸۵، ۱۱۳).

۲-۴. ضدیت^۴

یکی از مهم‌ترین مفاهیم مطرح‌شده در نظریه لاکلانو و موفه، «ضدیت» است. ضدیت، زمانی شکل می‌گیرد که وجود یک «دیگری» بیرونی یا درونی، مانع تحقق کامل هویت یک گروه یا گفتمان شود. این «دیگری»، یک دشمن یا مانع ضروری برای تعریف خودی به‌شمار می‌آید:

1. Signifiers
2. Nodal Point
3. Floating
4. Antagonism

«ضدیت، نشان‌دهنده محدودیت‌های هر عینیت^۱ است...؛ نقطه‌ای است که در آن گفتمان با مرز خود روبه‌رو می‌شود (لاکلائو و موفه، ۱۹۸۵، ۱۲۵).

۲-۵. هژمونی و دال تهی

مفهوم هژمونی نزد لاکلائو و موفه به فرایند سیاسی-گفتمانی تلاش یک نیرو برای تثبیت معنای مسلط در جامعه و کسب رهبری اخلاقی و فکری اشاره دارد. هژمونی هرگز کامل یا دائمی نیست و همواره در معرض چالش است. کلید دستیابی به هژمونی، توانایی مفصل‌بندی^۲ است. پیوند زدن دال‌ها، خواسته‌ها، و هویت‌های گوناگون در یک زنجیره هم‌معنا حول یک پروژه سیاسی، به توانایی یک گفتمان در مفصل‌بندی این مفاهیم بستگی دارد. یکی از سازوکارهای کلیدی در این فرایند، تبدیل دال مرکزی به دال تهی^۳ است. دال تهی، دالی است که معنای خاص خود را تا حد زیادی از دست داده و به نماد عام و فراگیری برای وحدت‌بخشی به خواسته‌ها و هویت‌های گوناگون تبدیل شده است (لاکلائو، ۲۰۰۵: ۱۲۹-۱۳۰).

۲-۶. جامعه سیاسی به مثابه میدان نزاع گفتمانی

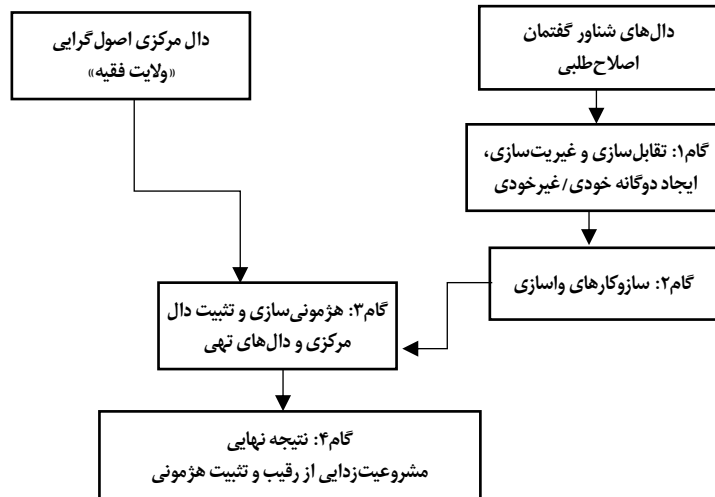
لاکلائو و موفه با رد مفهوم جامعه یکپارچه و عاری از تنش، جامعه را عرصه‌ای ذاتاً گسسته و محل نزاع گفتمان‌های رقیب برای هژمونیک شدن می‌دانند. آن‌ها از جامعه‌ای سخن می‌گویند که هیچ‌گاه نمی‌تواند به کلیتی کامل، یکپارچه، و عاری از تنش تبدیل شود (لاکلائو و موفه، ۱۹۸۵، ۱۲۷).

۲-۷. اسطوره سیاسی

لاکلائو، مفهوم «اسطوره سیاسی»^۴ را برای توضیح چگونگی ایجاد وحدت موقت و جهت‌گیری عمل جمعی در شرایط گسست گفتمانی مطرح می‌کند. اسطوره سیاسی، روایت منسجم و ساده‌سازی‌شده‌ای از واقعیت و آینده مطلوب است که حول یک دال تهی شکل می‌گیرد و می‌کوشد خواسته‌ها و هویت‌های پراکنده را در یک طرح مشترک هم‌معنا کند (لاکلائو، ۲۰۰۵، ۸۷-۸۶).

1. Objectivity
2. Articulation
3. Empty Signifier
4. Political Myth

شکل شماره (۱). الگوی تحلیلی پژوهش برپایه مبانی نظری

برپایه نظریه لاکلاو و موفه و الگوی تحلیلی ارائه شده، با تأکید بر ساختاری بودن معنا، ناپایداری ذاتی آن، نقش محوری ضدیت در شکل‌گیری هویت، و فرایند دائمی مبارزه برای هژمونی از طریق مفصل‌بندی و استفاده از دال‌های مرکزی/تهی و اسطوره‌های سیاسی، چارچوب غنی و انعطاف‌پذیری برای فهم عمیق پدیده واسازی گفتمانی در رسانه‌های سیاسی ایران ارائه می‌دهد. تحلیل ادبیات رسانه‌ای اصول‌گرایان برپایه این چارچوب، نه تنها بررسی محتوای رسانه‌ای، بلکه کاوشی در فرایندهای پیچیده تولید معنا، رمزسازی هویتی، و تلاش برای کسب یا حفظ هژمونی در فضای سیاسی رقابتی ایران پس از خرداد ۱۳۸۸ خواهد بود.

۳. روش پژوهش

داده‌های پژوهش حاضر، به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند و جامعه آماری آن نیز متون و گزارش‌هایی است که در ادبیات رسانه‌ای اصول‌گرایی درباره اصلاح‌طلبی موجود است. برای انتخاب متون از روش نمونه‌گیری هدفمند و برای تشخیص تعداد متون، تعیین محل داده‌ها، و یافتن مسیر پژوهش از نمونه‌گیری با حداکثر تنوع و حداکثر شدت استفاده خواهد شد. دو راهبر نمونه‌گیری یادشده عبارتند از: (۱) نمونه‌گیری با حداکثر تنوع؛ یعنی برای گریز از اریب و جلوگیری از یکجانبه بودن داده‌ها و اینکه کسی مدعی نشود که پژوهشگر انواع خاصی از موارد را در نظر نگرفته است، از نمونه‌های متنوعی استفاده شود؛ (۲) نمونه‌گیری با حداکثر شدت:

یعنی معروف بودن به انتقاد از اصلاح طلبی (فلیک، ۱۳۹۲، ۱۴۳). براین اساس، سرانجام، در مورد تعداد متون با معیار اشباع نظری تصمیم‌گیری خواهد شد؛ یعنی زمانی که در بررسی متون مورد مطالعه به داده جدیدی دست پیدا نکنیم. در نهایت از بین گستره مقاله‌های مربوط به این حوزه، ۲۶ مقاله، که از حداکثر تنوع و حداکثر شدت مواضع اصول‌گرایان در مورد اصلاح‌طلبان برخوردار بودند، انتخاب و تحلیل شدند.

۴. تعریف اصلاح طلبی در ادبیات اصول‌گرایان

در عرصه سیاسی ایران پس از انقلاب، رقابت گفتمانی میان اصلاح‌طلبان و اصول‌گرایان به یکی از محوری‌ترین موضوعات تحولات داخلی تبدیل شده است. این تقابل، که از سال ۱۳۷۶ و با پیروزی سید محمد خاتمی در انتخابات ریاست جمهوری شدت گرفت، نه تنها بر سیاست‌گذاری‌های کلان، بلکه بر ادبیات رسانه‌ای و گفتمان عمومی نیز تأثیر عمیقی گذاشته است. اصول‌گرایان، به عنوان یکی از دو جریان اصلی این رقابت، با بهره‌گیری از رسانه‌های همسو، تلاش کرده‌اند با واسازی دال‌های گفتمانی اصلاح‌طلبان، هژمونی خود را تحکیم کنند. این پژوهش، با بهره‌گیری از چارچوب نظری لاکلائو و موفه، سازوکارهای این واسازی در ادبیات رسانه‌ای اصول‌گرایان از سال ۱۳۸۸ تاکنون را بررسی کرده است. پس از رویدادهای ۱۳۸۸، که نقطه عطفی در عرصه گفتمانی و تقابل دو گفتمان اصول‌گرا و اصلاح‌طلب به‌شمار می‌آید، این تقابل افزایش یافته است؛ بنابراین، اصول‌گرایان از مفاهیم کلیدی گفتمان خود (مانند دال مرکزی، دال شناور، ضدیت، و اسطوره سیاسی) برای بازتعریف و تخریب گفتمان اصلاح‌طلبی استفاده می‌کنند؛ برای نمونه، دال‌هایی مانند آزادی و جامعه مدنی در گفتمان اصلاح‌طلبان، در رسانه‌های اصول‌گرا به مفاهیمی مانند لیبرالیسم یا ابزار غرب فروکاسته می‌شوند. همچنین، با ایجاد تقابل هستی‌شناختی میان خودی و غیرخودی، اصلاح‌طلبان به عنوان دیگری تهدیدکننده بازنمایی می‌شوند. این فرایند، نه تنها به مشروعیت‌زدایی از رقیب می‌انجامد، بلکه به تثبیت هویت گفتمانی اصول‌گرایان کمک می‌کند. این پژوهش با روشن‌سازی این سازوکارها، درک عمیق‌تری از واسازی گفتمانی حاکم بر فضای سیاسی ایران ارائه می‌دهد و نقش رسانه‌ها را در این فرایند برجسته می‌کند. در این راستا، پژوهش حاضر، ۲۶ متن از اصول‌گرایان را (جدول شماره ۱) تحلیل کرده است.

جدول شماره (۱). مقاله‌های انتخاب شده برای تحلیل

شماره	عنوان مقاله	سال انتشار	خبرگزاری
۱	کدام رفتار مدعیان اصلاح طلبی با خط امام سازگار است؟	۱۳۹۴/۳/۱۵	رجانیوز
۲	بازخوانی توهین اصلاح طلبان به مرجعیت و مراجع تقلید: از «مگر مردم میمون هستند که تقلید بکنند؟!» تا نسبت دادن دروغ مفسد اقتصادی به مرجعیت»	۱۳۹۷/۸/۶	رجانیوز
۳	آیا اثبات فاصله اصلاح طلبان با امام خمینی (ره) نیاز به تأیید یا تکذیب امثال سحرخیز دارد؟	۱۳۹۳/۹/۹	رجانیوز
۴	منافقین اصلاح طلب؛ جستارهایی پیرامون ریشه‌های فکری مدعیان اصلاح طلبی در سه دهه اخیر	۱۳۸۸	فصلنامه ۱۵ خرداد
۵	خاتمی شجاعت دارد، چراغ اول را روشن کند.	۱۳۹۶/۶/۲۰	فردانیوز به نقل از کیهان
۶	خاتمی، کروبوی و موسوی، فسیل زنده‌اند	۱۳۹۰/۴/۱۶	فردانیوز به نقل از کیهان
۷	دغدغه‌های اصلاح طلبانه از حرف تا عمل	۱۳۹۷/۶/۲	جوان آنلاین
۸	بنویسید «وطن فروشی»، بخوانید تعامل!	۱۳۸۸/۵/۵	خبرگزاری ایرنا به نقل از کیهان
۹	گزارش مستند کیهان از نگاه ساندیسی اصلاح طلبان به روحانی؛ خودافشایی مدعیان اصلاحات	۱۳۹۷/۵/۲۵	خبرگزاری کیهان
۱۰	پرده از چهره نفاق افتاد/هجوم هماهنگ مدعیان اصلاحات به ارزش‌های اسلامی	۱۳۹۶/۱۲/۱۶	خبرگزاری کیهان
۱۱	افراطیون مدعی اصلاحات از پادویی آمریکا به مزدوری اسرائیل رسیدند.	۱۴۰۱/۶/۲	خبرگزاری کیهان
۱۲	آب رفتن پندآموز اصلاح طلبی	۱۳۹۳/۱۰/۹	خبرگزاری تسنیم
۱۳	دشمنان، فسادشان را در قالب اصلاح طلبی بیان می‌کنند/ اصلاحات ابزاری به مثابه جنگ نرم است.	۱۳۹۳/۸/۸	خبرگزاری تسنیم
۱۴	نسبت اصلاح طلبان با اخلاق، عدالت، و آزادی!	۱۳۹۶/۹/۲۱	خبرگزاری تسنیم
۱۵	منورالفکرها در دوران اصلاحات چه کردند؟ بحران هویت اصلاحات	۱۳۹۲/۳/۱۳	خبرگزاری تسنیم
۱۶	کنکاشی بر رویکردگزینی‌های اصلاح طلبان	۱۳۹۳/۸/۱۴	خبرگزاری تسنیم
۱۷	اصلاح طلبان از ابتدا هم با مبانی فکری انقلاب همراه نبودند/ گفتار چپ‌ها در پایگاه تولید شد.	۱۴۰۱/۳/۴	خبر آنلاین به نقل از روزنامه دولت
۱۸	تکرار ادعای دیدار خاتمی و سوروس/ شریعتمداری: باقی اسناد را به جلسه علنی دادگاه موکول می‌کنیم.	۱۴۰۱/۱۱/۱۹	خبر آنلاین به نقل از کیهان
۱۹	بادامچیان: اصلاح طلبی مرد و تمام شد/ دوره اصول‌گرایی مرسوم هم به پایان رسیده.	۱۴۰۱/۵/۳۰	خبر آنلاین

۲۰	خاتمی، کروی، و موسوی فسیل زنده‌اند.	۱۳۹۰/۴/۱۶	خبرگزاری فارس به نقل از کیهان
۲۱	این بیانیه از کجا دیکته شده است؟	۱۳۹۷/۳/۲۷	خبرگزاری فارس به نقل از خبرگزاری کیهان
۲۲	محمدنبی حبیبی: طمع قدرت، کروی را از جامعه روحانیت مبارز جدا کرد/ کروی را وارد میدان محاربه با نظام کرده‌اند.	۱۳۹۷/۶/۲۵	خبرگزاری فارس
۲۳	حبیبی: مسئول مستقیم گرفتاری‌های کشور، اصلاح‌طلبان هستند.	۱۳۹۷/۵/۲۱	خبرگزاری مهر
۲۴	وقتی آقایان یاد روحیه جهاد و ایثارگری می‌افتند.	۱۳۹۵/۱۱/۲۰	سایت فردا به نقل از کیهان
۲۵	اصلاح‌طلبان، کاسه داغ‌تر از آتش شدند.	۱۳۹۷/۶/۲۴	سایت اعتماد، به نقل از کیهان
۲۶	اولش نفهمیدم که مردم چرا به اصلاح‌طلبان منافق می‌گویند.	۱۳۸۹/۶/۳	مگ‌ایران، به نقل از کیهان

۱-۴. نفاق‌پیشگی

اصول‌گرایان، اصلاح‌طلبان را فاقد گفتمان اصیل و متعهد می‌دانند و آنان را به نمایشی بودن فعالیت‌هایشان متهم می‌کنند. به‌زعم اصول‌گرایان، اصلاح‌طلبان با سوءاستفاده از ارزش‌های انقلابی مانند آزادی و حقوق شهروندی، تنها برای جلب حمایت عمومی تلاش می‌کنند، بی‌آنکه به این مفاهیم پایبند باشند؛ برای نمونه، در مسئله حقوق زنان، اصلاح‌طلبان به‌صورت ویترونی از موضوعاتی مانند حضور زنان در ورزشگاه‌ها حمایت می‌کنند، اما در برابر کمبود امکانات ورزشی برای زنان در مناطق محروم، سکوت اختیار می‌کنند (جوان‌آنلاین، ۱۳۹۷/۶/۷). همچنین، در رویارویی با دولت روحانی، رفتار دوگانه‌ای دارند؛ از یک‌سو، برای حفظ منافع خود از او حمایت می‌کنند و از سوی دیگر، مسئولیت سیاست‌های ناموفق را نمی‌پذیرند. این رفتار فرصت‌طلبانه در روزنامه کیهان (۱۳۹۷/۵/۲۵) به «نگاه ابزاری به رئیس‌جمهور» تعبیر شده است. افزون‌براین، اصول‌گرایان ادعا می‌کنند که اصلاح‌طلبان به‌مرور زمان، پایبندی خود به دال‌های گفتمانی اولیه خود (مانند خط امام، دموکراسی، و جوان‌گرایی) را از دست داده‌اند و دچار «بی‌انضباطی فکری-سیاسی» شده‌اند (تسنیم، ۱۳۹۳/۱۰/۹). این انفکاک میان گفتار و کردار، به‌نظر اصول‌گرایان، ماهیت نفاق‌آمیز جریان اصلاحات را آشکار می‌کند:

الف) سوءاستفاده آیینی از مفاهیم قدسی: استفاده ابزاری از دال‌های تهی‌شده‌ای مانند «حقوق زنان» بدون پیوند ارگانیک با مطالبات ساختاری (نمونه: تمرکز رسانه‌ای بر «ورزشگاه رفتن زنان»)، درحالی‌که براساس آمار مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۷)، ۷۰ درصد روستاها، فاقد سالن ورزشی زنانه، و ۴۱ درصد مدارس دخترانه از امکانات تربیت بدنی

محروم بودند (جوان‌آلایین، ۱۳۹۷). تبدیل گفتمان به کالای نمادین برای جذب طبقات متوسط شهری؛ به‌عنوان نمونه، تبلیغ «جامعه مدنی» در حالی که نهادهای مدنی مستقل، مانند کانون وکلا، زیر فشار بودند (تسنیم، ۱۳۹۳)، یا شعار «شفافیت» در دولت اصلاحات که با افزایش ۳۰۰ درصدی شرکت‌های دولتی-خصوصی همراه شد (گزارش دیوان محاسبات، ۱۳۸۳)؛

ب) دوگانگی پارادایمی در کنش سیاسی: برای مثال، تناقض در رویارویی با دولت روحانی با حمایت ابرازی هنگام قدرت (۱۳۹۶) با شعار «دولت تدبیر» و انکار مسئولیت در بحران‌های ۱۳۹۷ با تشبیه رابطه به «مکیدن آخرین قطره آبمیوه و انداختن پوستش» (کیهان، ۱۳۹۷)، در حالی که ۷۰ درصد اعضای کابینه روحانی از چهره‌های جبهه مشارکت بودند (فردا، ۱۳۹۶). نقد انتخابات ۱۳۸۸ به‌عنوان «کودتا»، در حالی که بر پایه اسناد وزارت کشور (۱۳۸۸)، خود نامزدها با امضای تعهد کتبی به «ولایت مطلقه فقیه»، وارد رقابت شده بودند و شورای نگهبان ترکیب مشابهی در تمام ادوار داشت (تسنیم، ۱۳۹۳)؛

ج) فرسایش تدریجی مبانی گفتمانی: کنار گذاشتن پیاپی دال‌های مرکزی؛ به‌عنوان مثال، دال «خط امام» پس از انتقاد از سیاست‌های ضدامپریالیستی در لبنان (۱۳۸۶)، «دموکراسی» با رد نتایج انتخابات ۱۳۸۸ با وجود تأیید وزارت کشور و شورای نگهبان، و «قانون‌گرایی» با تشویق نافرمانی مدنی، از دست رفته است (تسنیم، ۱۳۹۳)؛ تبدیل شدن به گفتمان ازهم‌گسیخته‌ای که به «سیاست‌زدایی از امر سیاسی» می‌انجامد؛ به‌عنوان نمونه، تبدیل «عدالت» به شعار انتخاباتی بدون ارائه الگوی اقتصادی جایگزین (تحلیل اقتصادی تسنیم، ۱۳۹۶). این واسازی با تبدیل دال «نفاق» به نقطه تقابل، اصلاح‌طلبی را به‌مثابه ایدئولوژی پوکی بازتعریف می‌کند که فاقد حقیقت درونی است.

۲-۴. براندازی نرم

گفتمان اصول‌گرا، اصلاح‌طلبان را نه یک جناح سیاسی داخلی، که جریان برانداز معرفی می‌کند که با پوشش «اصلاحات»، در پی سرنگونی نظام جمهوری اسلامی است. اصول‌گرایان، انتخابات سال ۱۳۸۸ را نقطه عطفی در این راهبرد به‌شمار می‌آورند و بر این نظرند که اصلاح‌طلبان با ادعای تقلب و تشدید اعتراضات، به‌دستور بیگانگان (به‌ویژه آمریکا و اسرائیل)، اقدام به «انقلاب مخملی» کردند (فردانیوز، ۱۳۹۰/۴/۱۶). بر پایه اسناد منتشرشده

در رسانه‌های اصول‌گرا، سران فتنه ۸۸، از فرمول‌های طراحی شده توسط نهادهای غربی، مانند «مؤسسه آمریکن اینترپرایز» پیروی می‌کردند (ایرنا، ۱۳۸۸/۵/۵). همچنین، اصول‌گرایان با استناد به بیانیه‌های اصلاح‌طلبان (مانند درخواست مذاکره بی‌قید و شرط با آمریکا در سال ۱۳۹۷) آنان را همسو با تحریم‌ها و فشارهای خارجی علیه منافع ملی می‌دانند (فارس، ۱۳۹۷/۳/۲۷). این جریان در ادبیات اصول‌گرا، نه تنها از بدنه اصلی اصلاح‌طلبی جدا شده، بلکه به اپوزیسیون برانداز تبدیل شده است (خضریان، ۱۳۹۳/۸/۱۴). به نظر اصول‌گرایان، شعارهایی مانند «مرگ بر اصل ولایت فقیه» یا «جمهوری ایرانی» در اعتراضات سال ۱۳۸۸، گواهی بر ماهیت ضدسیستمی این جریان است.

الف) پروژه فتنه ۸۸: این برنامه، به مثابه مهندسی انقلاب مخملی به‌شمار می‌آید. تأکید بر هماهنگی دقیق تحرکات با دستورالعمل‌های سند ۲۰۲۰ مایکل لدین (مشاور امنیت ملی بوش) با عنوان «براندازی نرم حکومت‌های سرکش» (کیهان، ۱۳۸۸)، با اشاره به هم‌زمانی راهپیمایی‌ها با سالگرد قطعنامه ۵۹۸، که نوعی پیشنهاد ترور شخصیت نظام است؛

ب) فرمول سه‌ضلعی براندازی: «نماد رنگی (سبز) + گفتمان تقلب انتخاباتی + تاکتیک نافرمانی مدنی = پروژه کدگذاری شده ناتو» (فارس، ۱۳۹۰)، بیانیه صدنفره برای مذاکره بی‌قید با آمریکا نیز پیوند ارگانیکی با گفتمان ضدولایت (۱۳۹۷) دارد. حمله فیزیکی به تصویر امام خمینی در دانشگاه تهران (۱۳۸۸) به عنوان نشانه‌شناسی ضد مقدس (رجانیوز، ۱۳۹۷)، که براساس گزارش نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها، با حضور ۷۳ درصد اعضای انجمن‌های اسلامی منتسب به جبهه مشارکت همراه بود.

اصول‌گرایان با ایجاد تقابل هستی‌شناختی، اصلاح‌طلبان را به دیگری بنیادین تبدیل می‌کنند که طرد آن، شرط بقای گفتمان انقلابی است.

۳-۴. خیانت به نظام سیاسی

اصول‌گرایان با ارائه مستندات، اصلاح‌طلبان را به همکاری سازمان‌یافته با دشمنان خارجی متهم می‌کنند. براساس این گفتمان، سران اصلاحات با دریافت مشاوره، حمایت مالی، و هماهنگی عملیاتی از نهادهای بیگانه (مانند سیا یا رژیم صهیونیستی) در راستای تضعیف نظام تلاش می‌کنند؛ برای نمونه، پیشنهاد فراندوم سیدمحمد خاتمی پس از انتخابات ۱۳۸۸، هم‌زمان با دستورالعمل مایکل لدین (کارشناس نهادهای آمریکایی) ارائه، و در رسانه‌های

اصول‌گرا به‌عنوان «تعامل خیانت‌آمیز» تفسیر شد (ایرنا، ۱۳۸۸/۵/۵). همچنین، سفر نمایندگان «جنبش سبز» به کنگره آمریکا و پارلمان اروپا برای تشدید تحریم‌ها، نمونه دیگری از این هم‌پیمانی دانسته می‌شود (مهر، ۱۳۹۷/۵/۲۱). اصول‌گرایان، حتی برخی چهره‌های شاخص اصلاح‌طلب را «مهره‌های فسیل‌شده» می‌نامند که با وجود بی‌اثری سیاسی، برای سرویس‌های جاسوسی، ارزش اطلاعاتی دارند (فارس، ۱۳۹۰/۴/۱۶). تضاد مواضع اصلاح‌طلبان با آرمان‌های امام خمینی (مانند استکبارستیزی) نیز در رجانیوز (۱۳۹۴/۳/۱۵) به‌عنوان گواهی بر خیانت ساختاری آنان بیان شده است.

الف) همکاری نهادینه با قدرت‌های متخاصم: پیشنهاد «رفراندوم» توسط خاتمی (۱۳۸۸)، هم‌زمان با انتشار سند مؤسسه امریکن اینترپرایز با عنوان «رفراندوم: سلاح نرم براندازی» (کیهان، ۱۳۸۸)، که در آن ایران به‌عنوان مطالعه موردی بررسی شده بود؛ دیدارهای پنهان با گری سیک (مأمور سابق سیا) در دانشگاه استنفورد (۱۳۹۲-۱۳۹۰) با عنوان «گفت‌وگوی تمدن‌ها»، درحالی‌که براساس سند وزارت اطلاعات (۱۳۹۲)، محور گفت‌وگوها «چگونگی تغییر رفتار نظام» بود (تسنیم، ۱۳۹۲)؛

ب) تبدیل به ابزار جنگ ترکیبی: درخواست رسمی جنبش سبز از کنگره آمریکا (۱۳۹۷) برای «تحریم‌های هوشمندتر علیه نهادهای نظامی» (مهر، ۱۳۹۷)، که با تصویب «لایحه CAATSA؛ قانون مقابله با دشمنان آمریکا از طریق تحریم‌ها» هم‌زمان شد؛ «کارگزاری رسانه‌ای» در بحران‌ها؛ به‌عنوان نمونه، تحلیل تحولات لبنان در «سی‌ان‌ان» توسط صادق زبردست (۱۳۹۶) هم‌زمان با تشدید فشارها علیه حزب‌الله (کیهان، ۱۳۹۷)؛

ج) عملیات روانی-اطلاعاتی: توصیف سران اصلاح‌طلب با واژه‌هایی مانند «فسیل‌های زنده» که برپایه تحلیل اندیشکده راهبردی «عصر» (۱۳۹۰)، علیرغم بی‌اثری داخلی، برای سرویس‌های جاسوسی دارای ارزش اپراتوری به‌عنوان «منبع نفوذ غیرمستقیم» هستند (فارس، ۱۳۹۰)؛

د) نقش نفوذی در برجام: برپایه گزارش کمیسیون امنیت ملی مجلس (۱۳۹۷)، ۶۸ درصد امتیازات داده‌شده در مذاکرات، دقیقاً هماهنگ با پیشنهادات اندیشکده «واشنگتن اینستیتوت» بود (کیهان، ۱۴۰۱)؛

ه) سازه گفتمانی: این گفتمان با اسطوره‌پردازی حول «خیانت ملی»، اصلاح‌طلبان را در زنجیره دلالتی نفوذبرانندازی-استحاله قرار می‌دهد.

۵. سکولاریسم پنهان

در گفتمان اصول‌گرا، اصلاح‌طلبان به‌عنوان عاملان ترویج سکولاریسم و جدایی دین از سیاست معرفی می‌شوند. اصول‌گرایان استدلال می‌کنند که این جریان، تحت پوشش مفاهیمی مانند «آزادی» و «جامعه مدنی»، به تدریج مبانی دینی نظام را تضعیف کرده است؛ برای نمونه، در دوره دولت اصلاحات، حمله به «حکومت دینی» و ترویج «قبض و بسط تئوریک شریعت»، به‌حدی رسید که حتی نهادهای غربی از آن به‌عنوان «اسلام آمریکایی» استقبال کردند (تسنیم، ۱۳۹۲/۳/۱۳). همچنین، شعارهای ضدولایت در فتنه ۸۸ (مانند «مرگ بر اصل ولایت فقیه») و حمایت از گفتمان سکولار در رسانه‌های وابسته به اصلاح‌طلبان، از مصادیق آشکار این جهت‌گیری دانسته می‌شود (رجانیوز، ۱۳۹۷/۸/۶). اصول‌گرایان، تضاد ذاتی این جریان با اسلام سیاسی را در تقابل مواضع آنان با امام خمینی می‌بینند: درحالی‌که امام بر «ولایت فقیه» و «عدالت‌خواهی» تأکید داشتند، اصلاح‌طلبان با ائتلاف با ضدانقلابیون، خواستار حذف این مفاهیم از گفتمان سیاسی شدند (رجانیوز، ۱۳۹۴/۳/۱۵). حتی تخریب مراجع تقلید انقلابی توسط برخی اصلاح‌طلبان، گواه دیگری بر سکولاریسم پنهان آنان به‌شمار می‌آید؛

الف) تهاجم نظام‌مند به فقه سیاسی: ترویج «قرائت‌های رحمانی» به‌عنوان ترویج دین حداقلی، که بر پایه تحلیل شورای عالی حوزه (۱۳۹۴)، هدف از آن، حذف تدریجی احکام اجتماعی اسلام بود (تسنیم، ۱۳۹۳)؛ نسبت‌گرایی در اصول با نظریه «قبض و بسط تئوریک شریعت» که به پلورالیسم دینی می‌انجامد (به‌عنوان نمونه، تأیید «مشروعیت دموکراتیک بدون مقبولیت شرعی») توسط عبدالکریم سروش (تسنیم، ۱۳۹۳)؛

ب) تخریب نمادهای قدسی به‌مثابه نشانه‌شناسی ضد‌مذهب: پاره کردن تصویر امام خمینی (۱۳۸۸) به‌عنوان کنش نمادین که بر پایه گزارش نهادهای امنیتی، توسط ۹ نفر از اعضای دفتر تحکیم وحدت انجام شد (رجانیوز، ۱۳۹۷)؛ توجیه اقدامات ضدولایتی با شعار «مرجعیت، شأنی بالاتر از این‌ها دارد»، درحالی‌که آیت‌الله مکارم شیرازی (۱۳۹۷) آن را «توهین به نظام مقدس» دانست؛

ج) گسست از ارکان خط امام: نقض سه اصل ولایت فقیه (با طرح بحث شورای رهبری)، استکبارستیزی (با شعار تعامل با آمریکا)، و عدالت‌خواهی (با اجرای سیاست‌های نتولیرال) (رجانیوز، ۱۳۹۴)؛ ائتلاف راهبردی با ملی‌مذهبی‌های لائیک که قانون اساسی را «سکولار می‌خوانند» و خواستار حذف نظارت استصوابی هستند (فردا، ۱۳۹۶)؛

د) سازه گفتمانی: دال «اسلام آمریکایی» به دالی تهی تبدیل می‌شود تا همه کنش‌های اصلاح‌طلبان در قالب برنامه سکولاریزاسیون پنهان، بازتعریف شود.

۶. اشرافی‌گری

اصول‌گرایان، اصلاح‌طلبان را نماینده منافع طبقات بورژوا و نخبگان اقتصادی می‌دانند که به‌جای دفاع از مستضعفان، به ثروت‌اندوزی و اشرافی‌گری روی آورده‌اند. به‌زعم این گفتمان، بی‌توجهی به عدالت اجتماعی در دولت‌های اصلاحات (۱۳۸۴-۱۳۷۶) و سکوت در برابر بحران‌هایی مانند اعتراضات کارگران هفت‌تپه، از نمودهای آشکار فاصله‌گیری این جریان از آرمان‌های انقلاب است (جوان‌آلاین، ۱۳۹۷/۶/۲). اصول‌گرایان با اشاره به مفاهیمی مانند «لشکر قابل‌مهدست» (که در دوره خاتمی برای توصیف مردم به‌کار می‌رفت)، اولویت‌های اقتصادی اصلاح‌طلبان را نشانه‌ای از نخبه‌گرایی و بی‌توجهی به معیشت جامعه می‌دانند (فردا، ۱۳۹۶/۶/۲۰). همچنین، به‌نظر اصول‌گرایان، پیوند برخی اصلاح‌طلبان با تکنوکرات‌های دوره سازندگی و فسادهای مالی (مانند حقوق‌های نجومی)، بیانگر همسویی آنان با شبکه‌های رانت‌خواری است (مهر، ۱۳۹۷/۵/۲۱)؛ براین‌اساس تأکید می‌کنند که این جریان در تحلیل نهایی، نه تنها به عدالت اجتماعی بی‌اعتنا است، بلکه با ترویج لیبرالیسم اقتصادی، به تعمیق شکاف طبقاتی دامن می‌زند (تسنیم، ۱۳۹۶/۹/۲۱).

الف) غفلت ساختاری از محرومان: سکوت در برابر اعتراضات کارگران هفت‌تپه (۱۳۹۷) و درمقابل، توجه افراطی به مسائل بورژوازی شهری، مانند پوش دوچرخه‌سواری زنان (جوان‌آلاین، ۱۳۹۷)، درحالی‌که برپایه گزارش مرکز آمار ایران، سهم بودجه ورزش روستایی کمتر از ۰/۳ درصد از کل بودجه ورزشی بود؛ توصیف مردم به «لشکر قابل‌مهدست» در دولت اصلاحات توسط عبدالله نوری (۱۳۷۹) که نشان‌دهنده فقدان پیوند عاطفی با طبقات فرودست بود (فردا، ۱۳۹۶)؛

ب) بازتولید نابرابری ساختاری: پیاده‌سازی نسخه‌های نئولیبرال با عنوان «تعدیل اقتصادی» که برپایه گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۶)، موجب افزایش ضریب جینی از ۳۷ درصد به ۴۳ درصد در دوره ۱۳۸۴-۱۳۷۶ شد (تسنیم، ۱۳۹۶)؛ نقش داشتن در رسوایی حقوق‌های نجومی (۱۳۹۵) که نماد «شکاف اشرافی‌عامه‌ای» بود (به‌عنوان نمونه، دریافت ماهانه ۲۹۰ میلیون تومان توسط مدیران بانکی منصوب اصلاح‌طلبان) (مهر، ۱۳۹۷).

ج) ائتلاف با نخبگان اقتصادی وابسته: هم‌پوشانی با تکنوکرات‌های دوران سازندگی که بر پایه تحلیل اقتصادی خضریان (۱۳۹۳)، «انقلاب را در محراب اقتصاد قربانی کردند»؛ تبدیل شدن به ابزار سرمایه دلالی برای مهار اقتصاد مقاومتی (برای نمونه، مخالفت با سیاست‌های جهش تولید و ترویج واردات بی‌ضابطه) (تسنیم، ۱۳۹۶).

د) سازه گفتمانی: اصول‌گرایان با تبدیل «عدالت» به دال مرکزی، اصلاح‌طلبان را به بازوی بورژوازی کمپرادور فرومی‌کاهند.

۷. آشفتگی گفتمانی

اصول‌گرایان، فقدان هویت منسجم و بی‌ثباتی گفتمانی را ویژگی ذاتی اصلاح‌طلبان می‌دانند. به نظر آنان، تغییر پیوسته مواضع (از جمله فرارقتن از دال‌هایی مانند خط امام، دموکراسی، و جوان‌گرایی) و رفتارهای فرصت‌طلبانه (مانند نوسان بین حمایت و برائت از دولت روحانی)، نشانه‌های «بی‌انضباطی فکری سیاسی» در این جریان است (تسنیم، ۱۳۹۳/۱۰/۹). اصول‌گرایان استدلال می‌کنند که اصلاح‌طلبان، فاقد مانیفست یا چارچوب نظری منسجم هستند و همین امر، موجب گسست پایگاه اجتماعی آنان شده است (کوثری، ۱۳۹۵). بحران هویت پس از کناره‌گیری خاتمی و گرایش به جریان تکنوکرات (وابسته به دولت سازندگی)، نمونه‌ای از این بی‌ثباتی دانسته می‌شود (خضریان، ۱۳۹۳/۸/۱۴). همچنین، به نظر اصول‌گرایان، تناقض در عمل (مانند ادعای پایبندی به قانون اساسی و ولایت فقیه در حالی که در فتنه ۸۸ علیه آن موضع گرفتند) و طرح شعارهای متناقض (مانند «آشتی ملی» بدون داشتن پایگاه مردمی)، بیانگر «آشفتگی گفتمانی» این جریان است (فردا، ۱۳۹۶/۶/۲۰). در جمع‌بندی نهایی، گفتمان اصول‌گرا، اصلاح‌طلبی را پدیده‌ای فاقد هویت پایدار می‌داند که به دلیل ماهیت فرصت‌طلبانه، قادر به جذب افکار عمومی نیست.

الف) فقدان مانیفست پایدار: ناتوانی در تولید «چارچوب نظری منسجم» بر پایه تحلیل کوثری (۱۳۹۵) که به حاشیه‌نشینی پس از ۱۳۸۸ انجامید؛

ب) تغییر پارادایم‌های پیاپی: از «جوان‌گرایی» (۱۳۷۶ با میانگین سنی کابینه ۴۵ سال) به «کهنسال‌سالاری» (۱۳۹۲ با میانگین سنی ۶۱ سال) (تسنیم، ۱۳۹۳)، یا گذر از «جامعه مدنی» به «نهادهای موازی»؛

ج) بحران رهبری ساختاری: «مرگ سیاسی خاتمی» پس از سال ۱۳۸۸ و جایگزینی با

تکنوکرات‌های فاقد پایگاه مردمی‌ای مانند عارف و روحانی که برپایه نظرسنجی صداوسیما (۱۳۹۶)، تنها ۲۳ درصد اعتماد عمومی را جلب کرده بودند (خضریان، ۱۳۹۳)؛ وابستگی به جریان راست سنتی که سعید حجاریان (۱۳۹۰)، خود اعتراف کرد: «ما با اصول‌گرایان معتدل، تفاوت ذاتی نداریم»؛

د) فروپاشی پایگاه اجتماعی: کاهش مشارکت انتخاباتی، یکی از شاخص‌های بی‌اعتمادی مردم به این گفتمان است (فردا، ۱۳۹۶)؛ تبدیل شدن به ساندویچ سیاسی‌ای که نه قدرت اثرگذاری دارد و نه توان اپوزیسیون شدن واقعی (به‌عنوان نمونه، شکست کامل در انتخابات ۱۳۹۸ شوراها) (کیهان، ۱۳۹۷)؛

ه) سازه‌گفتمانی: این گفتمان با برجسته‌سازی «دال تهی هویتی»، اصلاح‌طلبان را به گسیختگی گفتمانی متهم می‌کند که فاقد امکان بازگشت به دالان‌های قدرت است.

۸. سازه‌های کلیدی گفتمانی در واسازی اصول‌گرایانه

اصول‌گرایان با به‌کارگیری ابزارهای گفتمانی‌ای که در جدول شماره (۲) آمده است، هژمونی خود را تثبیت می‌کنند. این سازوکار گفتمانی، در ادامه تشریح شده است.

جدول شماره (۲). سازه‌های کلیدی گفتمان اصول‌گرایان در واسازی گفتمان اصلاح‌طلبی

مفهوم نظری	کارکرد در واسازی	مثال عینی	بسط تحلیلی
دال مرکزی	«ولایت فقیه» به‌عنوان نقطه انجماد معنا	نقد شعار ضدولایت فقیه در حوادث ۱۳۸۸	تبدیل به دال متعالی که هر نقدی به آن، به‌مثابه خروج از گفتمان مشروع تفسیر می‌شود.
دال‌های شناور	بازتعریف منفی مفاهیم «آزادی» (به لیبرالیسم) و «عدالت» (به عدالت پورژوازی)	نسبت دادن آزادی به رهایی از نفس	تخصیص معنایی از طریق پیوند زدن دال‌ها به گفتمان غربی
ضدیت	ساخت دوگانه گذرناپذیر «خودی/ غیرخودی»	توصیف اصلاح‌طلبان به توطئه‌گر خارجی	ایجاد مرز هستی‌شناختی که طرد دیگری را ضروری می‌کند.
اسطوره سیاسی	روایت «انقلاب در خطر» برای بسیج هواداران	پیوند اصلاح‌طلبان با برنامه آندلس‌سازی	اسطوره‌سازی تراژیک که هر کنش رقیب را در روایت قربانی‌خائن جای می‌دهد.

۸-۱. دال مرکزی

ولایت فقیه به‌عنوان دال مرکزی گفتمان اصول‌گرایی، نقش بنیادینی در تثبیت معنای نظام سیاسی ایران ایفا می‌کند. این دال، نقطه انجماد معناست که دال‌های دیگر، حول آن سازمان

می‌یابند. در ادبیات رسانه‌ای اصول‌گرایان، هرگونه نقد یا مخالفت با ولایت فقیه، نه تنها به مثابه چالش با یک نهاد، بلکه به معنای طرد کامل از گفتمان مشروع نظام تفسیر می‌شود؛ برای مثال، در رخدادهای سال ۱۳۸۸، شعارهای ضدولایت فقیه توسط معترضان، در رسانه‌هایی مانند «کیهان» (۱۳۸۹) به عنوان خروج از چارچوب اسلام سیاسی و نشانه‌ای از براندازی نرم معرفی شد. این فرایند، ولایت فقیه را به دالی متعالی تبدیل می‌کند که نقدناپذیری آن، مرز هویت گفتمانی اصول‌گرایی را تعیین می‌نماید.

۲-۸. دال‌های شناور

دال‌هایی مانند آزادی و عدالت در گفتمان اصلاح‌طلبی، ذاتاً شناورند و اصول‌گرایان با بازتعریف منفی آن‌ها، معنایشان را در شبکه گفتمانی خود تثبیت می‌کنند. آزادی در ادبیات اصول‌گرا، نه تنها یک حق سیاسی به‌شمار نمی‌آید، بلکه به لیبرالیسم غربی و رهایی از قیود اخلاقی فروکاسته می‌شود؛ به عنوان نمونه، «تسنیم» (۱۳۹۶) برداشت اصلاح‌طلبان از آزادی را معادل رهایی نفس و همسو با تفکر الحادی لیبرالیسم معرفی می‌کند. عدالت اجتماعی نیز با مفاهیمی مانند اقتصاد سوسیالیستی یا بورژوازی، پیوند زده می‌شود تا بی‌توجهی اصلاح‌طلبان به افشار مستضعف را نمایندگی کند. این بازتعریف، از طریق پیوند زدن دال‌های شناور به گفتمان غربی، امکان هرگونه خوانش مستقل از مفاهیم را سلب می‌کند.

۳-۸. ضدیت

ساخت دوگانه گذرناپذیر خودی/غیرخودی، هسته راهبرد غیریت‌سازی اصول‌گرایان است. اصلاح‌طلبان، به عنوان دیگری‌ای تعریف می‌شوند که وجودشان مانع تحقق کامل هویت انقلابی نظام است. رسانه‌های اصول‌گرا با برجسته‌سازی ارتباط اصلاح‌طلبان با دشمنان خارجی (مانند آمریکا و اسرائیل)، مرز هستی‌شناختی‌ای ایجاد می‌کنند که طرد گفتمان رقیب را ضروری می‌سازد؛ به عنوان نمونه، «کیهان» (۱۳۹۷) با استناد به بیانیه ۱۰۰ نفر از اصلاح‌طلبان برای مذاکره با آمریکا، آنان را هم‌پیمان با مثلث شیطانی خواند. در این فرایند، اصلاح‌طلبان، نه رقیب سیاسی، بلکه توطئه‌گر خارجی معرفی می‌شوند که امکان مصالحه با آنان منتفی است.

۴-۸. اسطوره سیاسی

روایت انقلاب در خطر، اسطوره‌ای سیاسی است که اصول‌گرایان برای بسیج هواداران و

انسجام بخشی به گفتمان خود می سازند. این اسطوره، اصلاح طلبان را در نقشی تراژیک قرار می دهد. قربانیانی که به خائنان تبدیل شده اند. برنامه آندلس سازی (تهاجم فرهنگی)، نمونه ای کلیدی است که در آن، رسانه هایی مانند «تسنیم» (۱۳۹۲) و نگاری مطبوعاتی دوره اصلاحات را تلاشی برای استحاله نظام از درون معرفی می کنند. نقش آفرینی گری سیک، مشاور امنیتی آمریکا، نیز در این روایت به عنوان نشانه ای از حقیقت خطر اصلاح طلبان به کار می رود. این اسطوره سازی، هر کنش سیاسی رقیب را در چارچوب روایتی از قربانی سازی و خیانت جای می دهد و امکان دفاع عقلانی از مواضع اصلاح طلبی را ناممکن می کند.

نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که گفتمان اصول گرایی در جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۲، با استفاده از سازوکارهای گفتمانی ای مانند واسازی دال های گفتمان اصلاح طلبی، تلاش کرده است، هژمونی خود را در عرصه سیاسی تثبیت کند. این فرایند از طریق بازتعریف منفی مفاهیم محوری مورد استفاده اصلاح طلبان (مانند آزادی، دموکراسی، جامعه مدنی، و حقوق بشر) در ادبیات رسانه ای اصول گرایان انجام شده است. تحلیل داده های پژوهش، حاکی از این است که اصول گرایان با به کارگیری شیوه واسازی گفتمانی و سازوکارهای تعیین حقیقت در گفتمان خود (از جمله دال مرکزی، دال شناور، ضدیت، هژمونی، و اسطوره سیاسی) گفتمان اصلاح طلبی را به عنوان یک تهدید برای هویت انقلابی و امنیت ملی واسازی کرده اند. یکی از مهم ترین یافته های این پژوهش، شناسایی شش مضمون کلیدی در واسازی گفتمان اصلاح طلبی توسط اصول گرایان است. این مضمون ها عبارتند از: نفاق پیشگی، براندازی نرم، خیانت به نظام سیاسی، سکولاریسم پنهان، اشرافی گری نظام مند، و آشفتگی گفتمانی. اصول گرایان با برجسته سازی این مضامین، سعی کرده اند اصلاح طلبان را به عنوان جریانی فاقد هویت مستقل، وابسته به قدرت های خارجی، و مخالف ارزش های انقلاب معرفی کنند؛ برای مثال، در مضمون نفاق پیشگی، اصلاح طلبان به عنوان جریانی متهم شده اند که از مفاهیمی مانند حقوق زنان یا جامعه مدنی به گونه ای ابزاری و بدون پیوند ارگانیک با ساختارهای اجتماعی استفاده می کنند. این در حالی است که داده های پژوهش نشان می دهد، اصول گرایان، خود از این مفاهیم برای ایجاد مرزهای ضدیتی بهره برده اند. در مضمون براندازی نرم، اصول گرایان با اسطوره سازی تهدید وجودی، رویدادهای پس از انتخابات ۱۳۸۸

را به‌عنوان یک برنامه مهندسی شده از سوی غرب برای انقلاب مخملی معرفی کرده‌اند. این درحالی است که چنین ادعاهایی، بیشتر برپایه تفسیرهای گفتمانی استوار بوده‌اند. به‌گونه‌ای مشابه، در مضمون خیانت به نظام سیاسی، اصلاح‌طلبان به همکاری نهادینه با قدرت‌های متخاصم متهم شده‌اند. مضمون سکولاریسم پنهان نیز نشان می‌دهد که اصول‌گرایان با به‌کارگیری دال تهی «اسلام آمریکایی»، سعی کرده‌اند اصلاح‌طلبی را جریانی معرفی کنند که به ترویج دین حدقلی و تخریب نمادهای قدسی مشغول است. این درحالی است که تحلیل محتوای رسانه‌های اصول‌گرا نشان می‌دهد، این ادعاها بیشتر مبتنی بر تفسیرهای گزینشی و غیرمستند بوده‌اند. در مضمون اشرافی‌گری نظام‌مند، اصلاح‌طلبان به غفلت از محرومان و بازتولید نابرابری‌های ساختاری متهم شده‌اند. سرانجام، مضمون آشفتگی گفتمانی، به بحران هویت و رهبری در جریان اصلاح‌طلبی اشاره دارد. اصول‌گرایان با برجسته‌سازی فقدان مانیفست پایدار و تغییر پارادایم‌های پیاپی در گفتمان اصلاح‌طلبی، سعی کرده‌اند این جریان را شبیحی گفتمانی معرفی کنند که فاقد توانایی اثرگذاری است. با این حال، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد، این ادعاها بیشتر ناشی از رقابت گفتمانی برای حذف رقیب بوده‌اند تا تحلیل عینی از واقعیت. در مجموع، این پژوهش نشان می‌دهد که واسازی دال‌های گفتمانی اصلاح‌طلبی در ادبیات رسانه‌ای اصول‌گرایان، نه تنها به مشروعیت‌زدایی از رقیب سیاسی انجامیده، بلکه به تثبیت هژمونی گفتمان اصول‌گرایی کمک کرده است. این فرایند با اتکا به مفاهیم نظری‌ای مانند دال مرکزی (ولایت فقیه)، دال‌های شناور (آزادی، عدالت)، ضدیت (خودی/غیرخودی)، و اسطوره سیاسی (انقلاب در خطر) انجام شده است. نتیجه نهایی این راهبردهای گفتمانی، تقویت مرزهای هویتی و انسجام‌بخشی به گفتمان اصول‌گرایی در فضای سیاسی رقابتی ایران بوده است. از منظر سیاسی، واسازی دال‌های گفتمانی اصلاح‌طلبان در ادبیات رسانه‌ای اصول‌گرایان، به حاشیه‌رانی نظام‌مند این گفتمان در ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران انجامیده است. این فرایند موجب تضعیف جایگاه اصلاح‌طلبان، به‌عنوان یک بدیل مشروع، محدودسازی فضای نقد و گفت‌وگو، و تقویت گفتمان انحصاری اصول‌گرایی شده است. در نتیجه، نه تنها امکان تعامل سازنده بین دو گفتمان کاهش یافته، بلکه شکاف سیاسی در جامعه عمیق‌تر شده و ظرفیت‌های اصلاح درون‌سیستمی تضعیف گردیده است. این پژوهش، همچنین نشان می‌دهد که تحلیل گفتمان رسانه‌های سیاسی می‌تواند به درک بهتر منازعات سیاسی و چگونگی شکل‌گیری هژمونی در جوامع کمک کند.*

منابع

اسکندری نسب، محمد؛ جلالی پور، حمیدرضا (۱۳۹۸). تحلیل شیوه بازنمایی اصلاح طلبان در گفتمان اصول‌گرایی (مطالعه موردی مقالات روزنامه کیهان در خلال انتخابات اسفندماه ۱۳۹۴). جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۱(۱)، ۱۴۷-۱۲۲.

انبارلویی، محمدکاظم (۲۱ آذر ۱۳۹۶). نسبت اصلاح طلبان با اخلاق، عدالت و آزادی. خبرگزاری تسنیم، در دسترس در:

<https://www.tasnimnews.com/fa/news/>

انصاری، منصور؛ همتی‌نژاد، ناهید (۱۳۹۹). تحولات مفهومی امر انقلابی در گفتمان اصلاح طلبی. اندیشه سیاسی در اسلام، ۷ (۲۳)، ۱۴۰-۱۰۵.

بادامچیان، اسدالله (۳۰ مرداد ۱۴۰۱). اصلاح طلبی مرد و تمام شد؛ دوره اصول‌گرایی مرسوم هم به پایان رسیده. برگرفته از خبر آنلاین، در دسترس در:

<http://khabaronline.ir/xj9cw/>

بنوعزیزی، علی (۱۳۷۹). رویکردهای اجتماعی روانی توسعه سیاسی. در: درک توسعه سیاسی. به کوشش مایرون واینرو و ساموئل هانتینگتون. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

حاضری، علی محمد؛ ایران‌نژاد، ابراهیم؛ مهرآیین، مصطفی (۱۳۹۰). گفتمان اصلاح طلبی اسلامی در ایران پس از انقلاب. دانشنامه علوم اجتماعی، ۳ (۱)، ۱۵۱-۱۰۹.

حسینی‌زاده، سیدابوالفضل؛ حسینی‌زاده، سیدمحمدعلی (۱۳۹۳). مسئله آزادی در دو گفتمان اصول‌گرا و اصلاح طلب. سپهر سیاست، ۱ (۱)، ۱۵۸-۶۱.

حاجی حیدری، حامد (۹ دی ۱۳۹۳). آب رفتن پندآموز اصلاح طلبی. خبرگزاری تسنیم، در دسترس در:

<https://www.tasnimnews.com/fa/news>

حبیبی، محمدنبی. (۲۵ مهر ۱۳۹۷). طمع قدرت، کروی بی را از جامعه روحانیت مبارز جدا کرد؛ کروی را وارد میدان محاربه با نظام کرده‌اند. خبرگزاری فارس، در دسترس در:

www.farsnews.com/news/13970725000576/

حبیبی، محمدنبی (۲۱ مرداد ۱۳۹۷)، مسئول مستقیم گرفتاری‌های کشور، اصلاح طلبان هستند. خبرگزاری مهر، در دسترس در:

<https://www.mehrnews.com/news/4372262>

خضریان، علی (۱۴ آبان ۱۳۹۳). بحران هویت اصلاحات و کنکاشی بر رویکردگرایی‌های اصلاح طلبان. خبرگزاری تسنیم، در دسترس در:

<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1393/08/14/>

رزمجو، ح. (۲ شهریور ۱۳۹۷). دغدغه‌های اصلاح طلبانه از حرف تا عمل. جوان آنلاین، در دسترس در:

<http://www.javanonline.ir/003vWm/>

روحانی، سیدحمید (۱۳۸۸). منافقین اصلاح طلب؛ جستارهایی پیرامون ریشه‌های فکری مدعیان اصلاح طلبی در سه دهه اخیر. فصلنامه ۱۵ خرداد؛ حوزه تاریخ پژوهشی ایران معاصر، شماره ۲۲، ۱۸۱-۱۲۳.

سریع‌القلم، محمود (۱۴۰۰). روش تحقیق در علوم سیاسی. تهران: فرزانه روز. چاپ چهاردهم. شریعتمداری، حسین (۱۶ تیر ۱۳۹۰). خاتمی، کروی، و موسوی فسیل زنده‌اند. فردانیوز به نقل از کیهان، در دسترس در:

<https://www.fardasnews.com/fa/tiny/news-154089/>

شریعتمداری، حسین (۱۶ تیر ۱۳۹۰). خاتمی، کروی و موسوی فسیل زنده‌اند. خبرگزاری فارس به نقل از کیهان، در دسترس در:

<https://www.farsnews.com/news/9004170091%20%20%20%20/>

شریعتمداری، حسین (۱۹ بهمن ۱۴۰۱). تکرار ادعای دیدار خاتمی و سوروس؛ شریعتمداری: باقی اسناد را به جلسه علنی دادگاه موکول می‌کنم. خبر آنلاین به نقل از کیهان، در دسترس در:

<http://khabaronline.ir/xjJ4K/>

صدیق، میرابراهیم؛ حبیبی، احمد؛ کشیشیان سیرکی، گارینه (۱۳۹۸). مقایسه تطبیقی دال‌های گفتمان‌های اصلاح طلبی و اصول‌گرایی در مجلس ششم و هفتم شورای اسلامی. ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۲(۲)، ۲۴۵-۲۱۸.

طاهرزاده کوزانی، سیدمصطفی؛ نوری، هادی؛ علیزاده، رضا (۱۴۰۲). خوانش پسااستعماری هویت در اندیشه محمد مصدق؛ با تأکید بر روش‌سازی. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۸(۳)، ۲۳۴-۱۹۹. قیصری، نوراله؛ قربانی، مصطفی (۱۴۰۲). گفتمان‌های هویتی و منازعات نخبگان سیاسی در جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۸-۱۳۷۶. مطالعات راهبردی سیاست، ۱۲(۴۵ تا ۷۵)، ۷-۵۷. محمدی، معصومه؛ مقصودی، مجتبی؛ توحیدفام، محمد (۱۴۰۳). توسعه سیاسی در ایران بعد از انقلاب اسلامی در پرتو دو گفتمان ایرانی-اسلامی و مدرن. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۹(۴)، ۱۵۰-۱۲۱.

رجانیوز (۹ آذر ۱۳۹۳). آیا اثبات فاصله اصلاح طلبان با امام خمینی (ره) نیاز به تأیید یا تکذیب امثال سحرخیز دارد؟. رجانیوز، در دسترس در:

<http://www.rajanews.com/news/>

خبر آنلاین (۴ خرداد ۱۴۰۱). اصلاح طلبان از ابتدا هم با مبانی فکری انقلاب همراه نبودند؛ گفتار چپ‌ها در پایگاه تولید شد. برگرفته از خبر آنلاین به نقل از روزنامه دولت، در دسترس در:

<https://khabaronline.ir/xhTPp>

کیهان (۲ شهریور ۱۴۰۱). افراطیون مدعی اصلاحات از پادویی آمریکا به مزدوری اسرائیل رسیدند. برگرفته از خبرگزاری کیهان، در دسترس در:

<https://kayhan.ir/0012Yw>

مگ ایران (۳ شهریور ۱۳۸۹). اولش نفهمیدم که مردم چرا به اصلاح طلبان، منافق می‌گویند. مگ ایران به نقل از کیهان، در دسترس در:

<https://www.magiran.com/article/211324>

اعتماد (۲۴ شهریور ۱۳۹۷). اصلاح طلبان، کاسه داغ‌تر از آش شدند. سایت اعتماد، به نقل از کیهان،

شماره ۴۱۸۴، در دسترس در:

<http://www.etemadnewspaper.ir/fa/Main/Detail/109843/>

فارس (۲۷ خرداد ۱۳۹۷). این بیانیه از کجا دیکته شده است؟!، خبرگزاری فارس به نقل از خبرگزاری کیهان، در دسترس در:

<https://www.farsnews.com/news>

رجانیوز (۶ آبان ۱۳۹۷). بازخوانی توهین اصلاح طلبان به مرجعیت و مراجع تقلید: از «مگر مردم میمون هستند که تقلید بکنند؟!»، «تا نسبت دادن دروغ مفسد اقتصادی به مرجعیت»، رجانیوز، در دسترس در:

<http://www.rajaneews.com/news/>

ایرنا (۵ مرداد ۱۳۸۸). بنویسد «وطن فروشی»، بخوانید تعامل!، خبرگزاری ایرنا به نقل از کیهان، در دسترس در:

<http://www.irna.ir/x3hhdp>

تسنیم (۸ آبان ۱۳۹۳). دشمنان، فسادشان را در قالب اصلاح طلبی بیان می کنند؛ اصلاحات ابزاری به مثابه جنگ نرم است. خبرگزاری تسنیم، در دسترس در:

<https://www.tasnimnews.com/fa/new>

فردانیوز (۲۰ شهریور ۱۳۹۶). خاتمی شجاعت دارد چراغ اول را روشن کند. فردانیوز به نقل از کیهان، در دسترس در:

<https://www.fardanews.com/fa/news/722579/>

رجانیوز (۱۵ خرداد ۱۳۹۴). کدام رفتار مدعیان اصلاح طلبی با خط امام سازگار است؟، رجانیوز، در دسترس در:

<http://www.rajaneews.com/news/213879>

کیهان (۲۵ مرداد ۱۳۹۷). گزارش مستند کیهان از نگاه ساندیسی اصلاح طلبان به روحانی؛ خودافشایی مدعیان اصلاحات. خبرگزاری کیهان، در دسترس در:

<https://fa.shafaqna.com/news/613128/>

کیهان (۱۶ اسفند ۱۳۹۶). مقاله پرده از چهره نفاق افتاد؛ هجوم هماهنگ مدعیان اصلاحات به ارزش های اسلامی. برگرفته از خبرگزاری کیهان، در دسترس در:

<https://kayhan.ir/00xlj>

تسنیم (۱۳ خرداد ۱۳۹۲). منورالفکرها در دوران اصلاحات چه کردند؟، خبرگزاری تسنیم، در دسترس در:

<https://www.tasnimnews.com/fa/news>

فردا (۲۰ بهمن ۱۳۹۵). وقتی آقایان یاد روحیه جهاد و ایثارگری می افتند. سایت فردا به نقل از کیهان، در دسترس در:

<https://www.fardanews.com/fa/news/627027>

محمدپور، احمد (۱۳۹۲). روش تحقیق کیفی؛ ضدروش ۲. تهران: انتشارات جامعه شناسان.
مکرمی پور، محمدباقر؛ دشتی، فرزانه؛ میرزایی، بیژن (۱۴۰۱). بررسی گفتمان های پس از انقلاب اسلامی (۱۳۹۲-۱۳۵۷). فصلنامه دانش نامه علوم سیاسی، ۳(۷)، ۵۰-۲۸.

میرزایی، محمد؛ ربانی خوراسگانی، علی (۱۳۹۴). تحلیل تقابل گفتمان اصول‌گرایی و اصلاح‌طلبی در دهمین دوره انتخابات ریاست‌جمهوری. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۶(۴)، ۴۵-۶۸.
هوارث، دیوید (۱۳۹۸). گفتمان. ترجمه روح‌الله قاسمی. تهران: اندیشه احسان، چاپ دوازدهم.

Brubaker, R. & Cooper, F. (2000). *Beyond Identity*. University of California Los Angeles University of Michigan.

Howarth, D. (2000). *Discourse*. Open University Press.

Jørgensen, M. W. & Phillips, L. J. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE.

Laclau, E & Mouffe, C (2001). *Hegemony and Strategy*. Second Edition. London: Version.

Laclau, E. & Mouffe, C. (1990). *New Reflections on the Revolution of Our Time*. London: Version.

Laclau, E. & Mouffe, C. (2000). *Contingency, Hegemony*. London: university, version.

Laclau, E. (1996). *Emancipation(s)*. Verso.

Laclau, E. (2005). *On Populist Reason*. Verso.

Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics (2nd ed.)*, Verso. (Original work published 1985).

Mouffe, C. (2005). *On the political*. Routledge.

Norval, A. J. (1996). *Deconstructing Apartheid Discourse*, Verso

Torring, J. (1999). *New Theories of Discourse: Laclau, Mouffe and Žižek*. Blackwell.